

*В. Г. Федоренко,
доктор економічних наук, професор,
О. Г. Чувардинський,
доктор політ. наук, професор,
С. В. Палиця,
доктор наук в економіці, професор,
С. В. Федоренко,
кандидат технічних наук, доцент*

РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІЦІ ДЕРЖАВИ

У статті розглянуто роль інвестицій в економіці держави, де основну увагу акцентовано на державному регулюванні цього питання, а також регулюючих функцій, які повинні впливати на ефективність цього процесу. Також розглянуто досвід країн, які перейшли до роботи в ринкових умовах і роль в цьому процесі інвестицій.

Виробництво не може розвиватися, якщо в державі не зростають обсяги інвестицій. За активної інвестиційної діяльності має місце економічне піднесення. Розміри і структура інвестицій, темпи їх здійснення є визначальними в процесах технічного і технологічного оновлення, що забезпечує технологічну безпеку держави і стратегічний успіх розвитку економіки в цілому. За рахунок цього створюються нові потужності й робочі місця.

Досвід країн Центральної та Східної Європи свідчить про те, що період ринкової трансформації, після відносно короткого за часом та неглибокого (до 20—25%) спаду економіки, який прийшов на зміну падінню обсягів інвестицій, передував відновленню економічного зростання в трьох країнах (Чехія, Словенія, Словачія), а в деяких інших, таких як Польща, Угорщина, Болгарія, Румунія, поживалення виробництва та збільшення капіталовкладень відбувалися одночасно. Тісна залежність між динамікою валового внутрішнього продукту та капітальних вкладень підтверджується і економічним розвитком КНР, причому одним із основних факторів феноменального економічного піднесення Китаю став іноземний капітал — інвестиції та кредити.

Зовсім інші тенденції спостерігаються при аналізі залучення інвестицій як складової економічного зростання в Україні. У 90-ті роки обсяг інвестицій систематично знижувався, причому більш високими

темпами порівняно зі спадом виробництва. При зменшенні обсягів капітальних вкладень у 1999 р. порівняно з 1990 р. майже на 80% валовий внутрішній продукт скоротився на 60%. Перш за все, це пояснюється диспропорціями, що накопичилися в процесах формування фінансових ресурсів, доступних для капіталоворуювальних інвестицій, і відповідного нагромадження основного капіталу в речовій формі. Порушено відповідність між національними заощадженнями та інвестиціями в народне господарство: обсяги сформованих та використаних інвестиційних ресурсів не збігаються. У той час як рівень валових національних заощаджень в Україні відповідає ustalеним світовим нормам, капітальні вкладення за останні роки суттєво зменшилися, тобто значна частка заощаджень не була конвертована в інвестиції.

Зниження частки валового нагромадження капіталу означає, що велика частина заощаджуваних у вітчизняній економіці ресурсів не спрямовується на цілі нагромадження. Причини цього криються в певних особливостях функціонування економіки за відсутності макроекономічної рівноваги. У державах, для яких притаманні саме такі умови (а до їх числа входить й Україна), заощадження повинні покривати дефіцит урядового бюджету та від'ємне сальдо торговельного балансу. Через недостатність національних заощаджень такі держави вимушені звертатися до іноземних кредиторів,

що суттєво порушує механізм конвертації заощаджень в інвестиції. Взаємодія національних заощаджень та інвестицій набуває специфічних рис: з одного боку, ресурсів національних заощаджень не вистачає на нагромадження основного капіталу, а з другого — значна частка заощаджень не конвертується в інвестиції.

Так, у результаті розподілу і перерозподілу валової доданої вартості у 1998 р. з 17,7% ВВП, що припадає на валове заощадження, в інвестиції було конвертовано кошти лише в обсязі 13,4% ВВП. Із загальної суми заощаджень 4,5 млрд грн. не набули форми інвестицій, а різниця між валовим нагромадженням та інвестиціями становила 7,9 млрд грн. — саме це й були ті потенційні інвестиції, що, однак, не були реалізовані через дефіцит бюджету та від'ємне сальдо торговельного балансу. Отже, має місце боргове функціонування економіки, недостатність ресурсів для нормального відтворення ВВП. І все ж таки частка валового нагромадження в Україні досить велика; її величина є зіставною з його часткою в промислово розвинутих країнах, хоча такий висновок навіряд чи може бути однозначно позитивним при формуванні інвестиційної стратегії України. Слід урахувувати, що за певною зіставністю зазначених показників криється різний економічний зміст, абсолютно різні процеси як формування, так і використання нагромаджень.

У безпосередньому зв'язку з цими процесами перебуває стан фондового ринку, головне завдання якого полягає в тому, щоб забезпечити якнайшвидший перелив заощаджень в інвестиції за ціною, прийнятною для позичальників та кредиторів. Саме завдяки розвинутому фондовому ринку відбувається вільне переміщення капіталу між різними секторами економіки, створюються умови для дії закону попиту та пропозиції інвестиційних ресурсів. Фондовий ринок України прирівнюється до ринків країн, що розвиваються, для нього характерний низький рівень капіталізації, спричинений перш за все, недостатніми темпами акціонування державних підприємств та низькою ліквідністю акцій, випущених в обіг.

Негативні тенденції в процесі капіталізації збережень супроводжуються в Україні також безпосереднім скороченням реального основного капіталу. Базові галузі економіки — промисловість, будівництво, транспорт, сільське господарство — а також бюджетні соціальні галузі втратили від 2 до 7% основних засобів, оскільки вибуття та зношен-

ня основних фондів практично не покривається (не кажучи вже про їх принципове оновлення), а показники відтворювальної структури капітальних вкладень свідчать про поступове падіння обсягів капітальних вкладень, спрямованих на технічне переозброєння та реконструкцію діючих підприємств.

Головною причиною загального падіння обсягів капітальних вкладень є збитковість більшості українських підприємств, неприйнятні для них умови отримання кредитів, інвестиційна непривабливість для іноземного інвестора. Триває згубна практика штучного підтримання неефективних (збиткових) підприємств за рахунок вилучення коштів у ефективних підприємств. Унаслідок діяльності, за якої держава забирає прибуток через важку й незграбну податкову систему і покриває збитки, списує борги, частка неефективних підприємств неухильно збільшується, а решти — відповідно зменшується, оскільки як в одних, так і в других згасають підприємливість, конкуренція, мотивація до підвищення ефективності господарювання, в тому числі інвестиційна та інноваційна діяльність.

Скорочення інвестиційної діяльності в Україні відбувається за всіма джерелами інвестування, зокрема: бюджетні асигнування зведені до мінімуму; обсяги валових доходів підприємств, призначених до капіталізації (прибуток, амортизація), абсолютно недостатні; стимули довго-

строкового кредитування зруйновано; іноземні інвестування — досить обмежені, до того ж використовуються нераціонально і неефективно.

Власні кошти підприємств та організацій як основне джерело фінансування інвестицій є вкрай недостатніми для відновлення економічного зростання. Прибуток підприємств як джерело капітальних вкладень в Україні практично не використовується. Використовується він у масштабах всієї національної економіки на поновлення обігового капіталу та інші цілі, а не на нагромадження основного капіталу. У секторі нефінансових корпорацій самофінансування капіталутворення відбувається лише на рівні 30—40%, а значна частина інвестицій у цьому секторі фінансується за рахунок зростання неофіційних доходів та кредиторської заборгованості.

Україн недостатньо в Україні використовуються на інвестиційні цілі кошти населення. Причина цього криється, перш за все, в недовірі населення до банківської системи, до національних інститутів ринку цінних паперів, до політики уряду взагалі. Населення України практично було усунуто від участі в купівлі облігацій внутрішньої державної позики та інвестуванні проектів під гарантії держави. На даному етапі розвитку вторинного фондового ринку дрібний інвестор міг би брати активну участь в інвестуванні. Проте, незважаючи на досить активний розвиток фондово-

го ринку, насторогу населення України до операцій на ринку цінних паперів не подолано. Це підтверджується, зокрема, тим, що за останні роки видатки населення на придбання цінних паперів зменшилися, а видатки на купівлю валюти зросли.

Акумуляції заощаджень населення та залученню їх як інвестицій у виробництво не сприяє й загальна економічна ситуація в Україні. Останнім часом спостерігається тенденція до перевищення витрат населення над сумами доходів, а це означає, що ці витрати здійснюються за рахунок грошових накопичень. Між тим, в усьому світі вирішальну роль в інвестиційному процесі відіграють особисті заощадження населення. Так, у США населення володіє приблизно 70% фінансових активів. Їхня частка майже в п'ять разів більша, ніж частка держави, а також частка комерційних банків. Аналогічна ситуація і в Японії, де населення контролює величезні фінансові активи і де, як і в США, заощадження майже повністю інвестувалися.

Література:

1. Федоренко В.Г. Інвестування: підручник. — К.: Алерта, 2006. — 443 с.
2. Федоренко В.Г. Інвестознавство: підручник. — 2-е вид. — К.: МАУП, 2002. — 408 с.
3. Федоренко В.Г. Ринок праці та зайнятість населення. — К.: ІПК ДСЗУ, 2008 — С. 12.

Стаття надійшла до редакції 16.08.2010 р.

ДО УВАГИ АВТОРІВ!

ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ОФОРМЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ:

- відомості про автора (авторів): ім'я, по батькові, прізвище, вчене звання, вчений ступінь, посада і місце роботи, службова і домашня адреси (з поштовим індексом), контактний телефон;
- УДК;
- назва статті мовою оригіналу та англійською мовою;
- коротка анотація (2—4 речення) мовою оригіналу та англійською мовою;
- ключові слова;
- текст статті повинен мати такі необхідні елементи: вступ (формулюється наукова проблема, ступінь її вивченості, актуальність тієї частини проблеми, якій присвячена стаття), постановка задачі (формулюються мета і методи дослідження), результати (викладається система доведень запропонованої гіпотези, обґрунтовуються наукові результати), висновки (вказується наукова новизна, теоретична і практична значущість результатів дослідження, перспективи подальших розробок з цієї теми). Розділи повинні бути виділені;
- обов'язковий список використаних джерел у кінці статті;
- обсяг статті — 12—25 тис. знаків (як виняток, не більше 40 тис. знаків);
- шрифти найпоширенішого типу, текстовий шрифт та шрифт формул повинні бути різними;
- ілюстративний матеріал повинен бути поданий чітко і якісно у **чорно-білому** вигляді. Посилання на ілюстрації в тексті статті обов'язкові. До графіків та діаграм мають бути подані таблиці, на основі яких вони збудовані;
- разом із друкованою статтею треба подати її електронний варіант на CD носії або електронною поштою. Файл статті повинен бути збережений у форматі DOC для MS Word. Схеми, рисунки та фотографії слід записувати окремими графічними файлами форматів TIF, BMP, JPG, в імені яких зазначається номер ілюстрації у статті, наприклад pict 4.tif.

Редакція залишає за собою право на незначне редагування і скорочення, а також літературне виправлення статті (зі збереженням головних висновків та стилю автора). Надані матеріали не повертаються.

Адреса редакції: 04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29
 для листування: 04112, м. Київ, а/с 61; economy_2008@ukr.net
 Тел.: (044) 458-10-73, 223-26-28, 537-14-33